

Mindre del av befolkningen utsatt

Kriminaliteten mot befolkningen i Norge har gått betydelig ned i de siste årene. Det viser både levekårsundersøkelsene til Statistisk sentralbyrå og kriminalstatistikkene som baserer seg på data fra politiet. Nedgangen gjelder ikke for alle typer lovbrudd og alle grupper. I de siste årene har omfanget av ungdomsvold blitt mindre. Samtidig øker antallet barn og voksne kvinner som ofre i de registrerte voldsanmeldelsene hos politiet. Lovbrudd rammer ulike grupper av befolkningen i forskjellig grad, og er også ujevnt fordelt geografisk.

«Kriminalitet» er ikke en konstant eller klart avgrenset størrelse. Når vi definerer kriminalitet til å bestå av en sammensetning av lovbrudd, inneholder det et stort mangfold av handlinger som er under endring over tid. Når vi da skal beskrive omfang og utvikling av kriminalitet, må vi ta høyde for at det finnes flere kilder som på ulikt vis kan være indikatorer for å beskrive disse handlingene i samfunnet. Og våre kilder endrer seg også.

I denne artikkelen bruker vi noen av de mest sikre og omfangsrike kildene vi har, til å beskrive den mer generelle kriminalitetsutviklingen i Norge de siste 20-30 årene (se tekstboks).

Lovbrudd og ofre i dag

Av de 388 500 anmeldte lovbruddene i 2013 var nær 48 prosent begått mot personer. Det var i alt 171 500 enkeltpersoner, og 3,4 prosent av hele den bosatte befolkningen i Norge, som i løpet av dette året var registrert som ofre for ett eller flere lovbrudd.

I levekårsundersøkelsene kartlegges noen av de mest vanlige typene lovbrudd som privatpersoner i alderen 16 år og eldre utsettes for. I 2012 oppga nesten 12 prosent av den voksne befolkningen at de i løpet av de siste tolv månedene var blitt utsatt for minst ett tilfelle av vold, trusler, tyveri eller skadeverk.

Blant de anmeldte lovbruddene var 14,5 prosent, det vil si over 56 000 lovbrudd, begått mot foretak eller annen juridisk enhet. Av disse var 63 prosent tyverier eller andre vinningslovbrudd og 14 prosent skadeverk. I tillegg er det mange lovbrudd som blir begått uten at noen juridisk sett anses som fornærmet. Disse utgjorde nesten 38 prosent av alle anmeldte lovbrudd i 2013, og narkotika- og trafikklovbrudd utgjorde to tredeler av alle disse anmeldelsene uten et registrert offer (se figur 1).

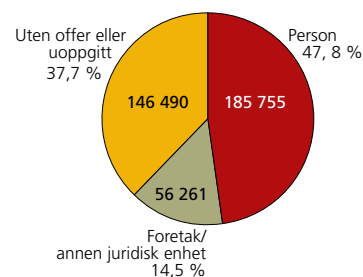
Datakilder til beskrivelser av kriminalitet og rettsvesen

Artikkelen bygger på statistikker, publikasjoner og artikler om kriminalitet og rettsvesen som finnes på SSBs hjemmeside: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet>

I disse beskrivelsene av kriminalitetsutviklingen brukes statistikkene [anmeldte lovbrudd \(1992-2013\)](#), [ofre for lovbrudd anmeldt \(2004-2013\)](#), [levetårsundersøkelsene om utsatthet og uro for lovbrudd \(1983-2012\)](#) og [etterforskede lovbrudd \(1957-2013\)](#). Se også [Lid og Stene 2011](#) og [Thorsen, Lid og Stene 2009](#).

Reid J. Stene

Figur 1. Lovbrudd anmeldt, etter type fornærmet. 2013. Antall og prosent

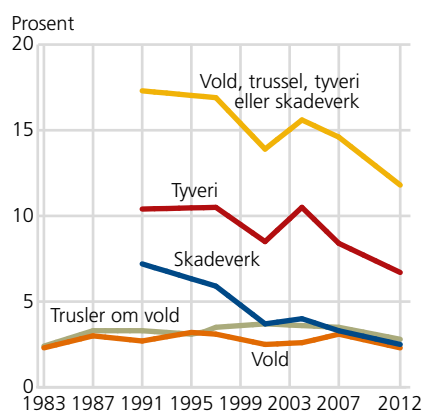

Kilde: Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Reid J. Stene er kriminolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk. (reid.jone.stene@ssb.no)

Figur 2. **Utsatthet for lovbrudd, etter type lovbrudd. Prosent av befolkningen 16 år og over**

Kilde: Levekårsundersøkelsene. Utsatthet og uro for lovbrudd 1983-2012, Statistisk sentralbyrå.

I det samlede kriminalitetsbildet inngår i tillegg en del andre ofre for lovbrudd – blant annet barn, foretak eller andre grupper som i ulikt omfang og til ulike tider faller utenfor både levekårsundersøkelsene og anmeldelsene til politiet. For eksempel viser andre undersøkelser at om lag hvert sjettede foretak årlig blir utsatt for økonomisk kriminalitet, og disse oppgir at de anmelder om lag 30 prosent av de sakene de har vært utsatt for ([Ellingsen 2010](#)). Det er også grunn til å anta at en betydelig mengde lovbrudd uten direkte ofre ikke blir synliggjort i de kriminalstatistiske kilder vi har i dag.

På nivå med slutten av 1980-tallet

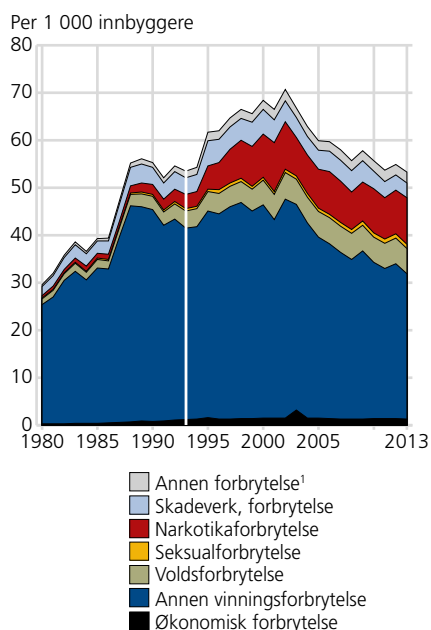
Både statistikkene over politianmeldelser og levekårsundersøkelsene tilsier at en mindre andel av befolkningen utsettes for kriminalitet nå enn tidligere – selv om disse kildene gir noe ulike beskrivelser av omfang, hvordan og når denne nedgangen har skjedd.

De i underkant av 12 prosent som i siste levekårsundersøkelse oppga å ha blitt utsatt for lovbrudd, er betydelig lavere enn de 14-16 prosentene som ble kartlagt i perioden 2001-2007. Går vi lenger tilbake i tid, til 1991 og 1997 som er de første gangene dette omfanget av lovbrudd ble målt, var andelen av den voksne befolkningen som var utsatt for ett eller flere tilfeller av vold, trusler, tyveri eller skadeverk enda høyere – 17 prosent (se figur 2).

Også i kriminalstatistikkene basert på straffesakene registret av politiet var det totale omfanget av vinningslovbrudd relativt uendret fra begynnelsen av 1990-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet. I denne perioden var det andre typer lovbrudd som preget endringene – og medførte en økning i det totale omfanget av registrert kriminalitet.

Utover 2000-tallet ble det totale omfanget av anmeldte lovbrudd betydelig mindre, og tar vi høyde for befolkningsveksten er omfanget av anmeldte og etterforskede forbrytelser i dag nede på samme nivå som på slutten av 1980-tallet (se figur 3).

Figur 3. **Etterforskede (1980-1992) og anmeldte (1993-2010) forbrytelser, etter forbrytelsesgruppe**

¹ Inneholder også miljøforbrytelser.

Kilde: Etterforskede lovbrudd, Anmeldte lovbrudd, Sosiale indikatorer, Statistisk sentralbyrå.

Større nedgang enn det antallene sier

At omfanget av den registrerte kriminaliteten er blitt mindre i løpet av de aller siste årene, har skjedd til tross for en rekke endringer som kunne forventes å gi en motsatt utvikling:

Politiet og tollvesenet anmelder selv flere lovbrudd enn før. I de fire siste årene er det anmeldt flere narkotikalovbrudd enn i årene før, og antallet var i 2013 høyere enn i noe tidligere år. Gjennom muligheten til å anmelde via Internett har det også blitt enklere å anmelde flere av de mest vanlige typene av tyveri og skadeverk som personer blir utsatt for. Det har i løpet av det siste tiåret også blitt flere registrerte tilfeller av noen typer tyverier og nye typer voldslovbrudd. I tillegg har det i statistikkene kommet til flere anmeldte lovbrudd som har skjedd i utlandet. Det har også skjedd andre endringer i politiets strafferegister som har medført at flere lovbrudd nå kommer med i anmeldelsesstatistikkene (se [Anmeldte lovbrudd 2013](#)). Og vi må ikke minst legge til at det i de siste årene har vært en betydelig befolkningsøkning i Norge, med over 10 prosent i perioden 2005-2014.

Samlet sett skulle disse fenomenene, hvis alt annet var likt, ha medført en betydelig økning i den registrerte kriminaliteten, både i antall anmeldte lovbrudd og antall personofre. Vi har sett at dette ikke har skjedd. Når vi tar

høyde for disse utviklingstrekkene, blir nedgangene for mange typer lovbrudd større enn det de rene antallene i kriminalstatistikkene viser. Når vi i tillegg ser at det blir stadig lavere andeler av ofre for lovbrudd i spørreundersøkelsene, gir dette et godt grunnlag for å si at befolkningen i Norge er mindre kriminalitetsbelastet enn for kun få år siden.

Personer og foretak mindre utsatt for tyveri og skadeverk

I det siste tiåret har det samlet sett vært en betydelig nedgang både i antall lovbrudd mot personer og i antall registrerte lovbrudd mot foretak.

Det samlede antallet anmeldte lovbrudd som var begått mot foretak, ble for eksempel redusert med hele 23 prosent i perioden 2009-2013. Det var da en stor reduksjon både for vinningslovbrudd og skadeverk, som i antall var henholdsvis 25 prosent og 33 prosent færre i 2013 enn i 2009.

Antallet lovbrudd mot personer har variert en del i løpet av de siste fem årene, og samlet sett er det da ikke like stor nedgang i anmeldelsene av lovbrudd med personofre som for lovbruddene med foretaksofre. Men ser vi på hele den siste tiårsperioden, og tar hensyn til befolkningsøkningen, har det også for de registrerte personofrene vært en betydelig nedgang – og da spesielt i andelen utsatte for vinningskriminalitet (se figur 4). Ut fra tidsserier lengre tilbake i tid, i statistikken over etterforskede forbrytelser, må vi mer enn 20 år tilbake for å finne et år da politiet og påtalemyndigheten etterforsket og avsluttet et tilsvarende eller mindre omfang av tyverisaker enn i dag (se figur 3).

I Levekårsundersøkelsen 2012 var det 6,7 prosent, tilsvarende om lag 260 000 av den voksne befolkningen, som oppga at de var utsatt for tyveri i løpet av det siste året. Dette er både en lavere andel og et lavere antall enn i undersøkelsen som ble gjennomført i 2007 – og som det fremgår av figur 2, var det i 2012 betydelig lavere andeler av ofre for både tyveri og skadeverk enn i alle de tidligere undersøkelsene som ble gjennomført i de to foregående tiårene.

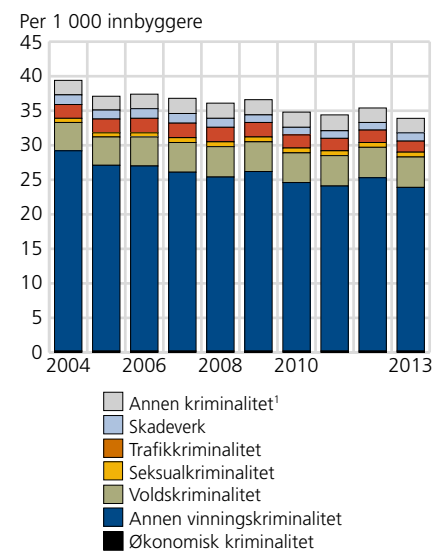
Betydelig færre biltyverier og boliginnbrudd

I 2013 ble det anmeldt 6 600 brukstyverier av – og 5 350 grove tyverier fra – motorkjøretøy, i all hovedsak bil. Det samlede antallet anmeldelser av disse typene tyverier er halvert bare i løpet av de siste fem årene, og omfanget er i dag på et helt annet nivå enn i årene rundt tusenårsskiftet (se figur 5). Det ble også anmeldt 16 800 tyveri fra bolig og fritidsbolig i 2013, færre enn i alle de foregående årene vi har anmeldelsesstatistikk for. Det er først og fremst de grovere typene av disse tyveriene, det vil si de tilfellene hvor det har vært innbrudd, eller at store verdier er stjålet, som har gått ned. De 8 929 anmeldte tilfellene i 2013 av disse typene grovt tyveri er om lag 60 prosent færre enn i første halvdel av 1990-tallet (se figur 6).

I Levekårsundersøkelsen 2012 oppgir ofrene at nesten 60 prosent av alle tyverier er blitt anmeldt til politiet, og for de tyveriene der det er et større omfang av skader og tap, er det en betydelig høyere andel som blir anmeldt. Den høye tilbøyeligheten til å anmelde tyverier gjør at kriminalstatistikk som bygger på politiets register, er forholdsvis velegnet til å beskrive hvilke typer tyverier befolkningen faktisk blir utsatt for.

Når vi ser svingninger fra år til år i anmeldelsene, kan noen av disse variasjonene ha sammenheng med endringer i hvor stor andel av ofrene som anmeld-

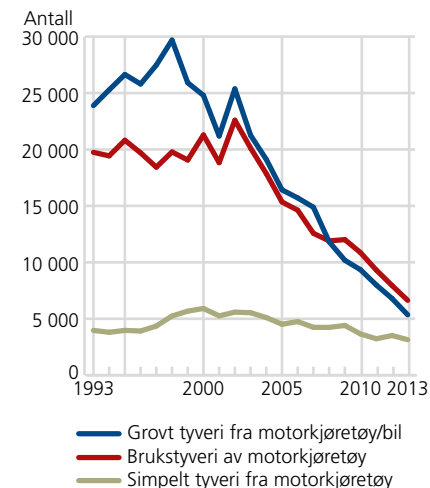
Figur 4. Personoffer, etter hovedlovbruddsgruppe

¹ Inneholder også narkotikakriminalitet, miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet.

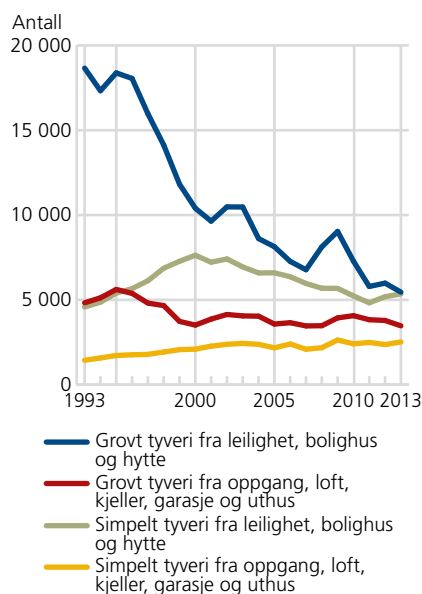
Kilde: Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Anmeldt vinningskriminalitet, etter utvalgte typer tyveri (motorkjøretøy)

Kilde: Anmeldte lovbrudd, spesialkjøring, Statistisk sentralbyrå.

Figur 6. Anmeldt vinningskriminalitet, etter utvalgte typer tyveri (bolig og fritidsbolig)

Kilde: Anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

der. Ofrene i den siste levekårsundersøkelsen oppga at 73 prosent av alle tilfellene av tyveri med skadeverk var anmeldt. Dette er noe mindre enn i de to foregående undersøkelsene, men nesten på nivå med undersøkelsene rundt tusenårsskiftet. Disse forskjellene kan imidlertid ikke brukes som en sentral forklaring på de store nedgangene vi har hatt i antallet anmeldte tyverier fra boenheter og biler i løpet av de siste 20 årene.

I Levekårsundersøkelsen 1991 oppga 4,4 prosent av den voksne befolkningen at de hadde blitt utsatt for tyveri med skadeverk, hovedsakelig rettet mot biler og boliger. Denne typen tyverier utgjorde da hele 40 prosent av alle de kartlagte tyveriene. I 2012 var det kun 1,1 prosent som i løpet av ett år hadde blitt utsatt for tyveri med skadeverk, og disse tilfellene utgjorde nå kun 15 prosent av alle tyveriene.

Nedgangene for disse typene tyveri, spesielt fra biler, kan ut fra dette sies å være blant de mest markante – og reelle – endringene i kriminalitetsbildet vi har hatt i løpet av de siste ti-femten årene, både i Norge og i mange andre land ([Anmeldte lovbrudd 2013](#); [Thorsen, Lid og Stene 2009](#); Eurostat 2014).

Flere tyverier fra personer i offentlige rom

I løpet av 1990-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet var det en betydelig økning i antallet anmeldelser av grove tyverier fra personer på offentlig sted – og simple tyverier som skjer på kafeer, restauranter og offentlige transportmidler. De neste syv-åtte årene var imidlertid omfanget av disse typene anmeldelser relativt uendret.

Ut fra hovedlovbruddet i 2013 hadde 21 200 personer blitt utsatt for grovt tyveri på offentlig sted. To av tre ble utsatt for denne type tyveri i Oslo. Omfanget av denne typen anmeldelser har variert en del fra år til år – hvor det generelt sett har variert mest i Oslo, samtidig som det har vært en økning av tilfeller som skjer andre steder i Norge og i utlandet.

I de aller siste årene har imidlertid antallet anmeldelser og registrerte ofre for grovt tyveri fra person på offentlig sted vært langt flere enn tidligere. I treårsperioden 2011-2013 ble det i alt registrert hele 67 906 tilfeller av grovt tyveri fra person på offentlig sted. Dette er over 50 prosent flere enn i den foregående treårsperioden 2008-2010. Det er grunn til å tro at noe av, men langt fra hele, økningen skjedde fordi ofrene nå har fått muligheten til å anmelde denne type tyveri via Internett (se tekstboks om anmeldelser på nett).

Ut fra SSBs gjennomgang har denne muligheten først og fremst endret måten noen typer tyverier og skadeverk anmeldes på. Samlet sett, ut fra resultatene fra levekårsundersøkelsene og innholdet i anmeldelsene til politiet, ser det ikke ut til at tyveriofre i perioden 2011-2013 hadde en vesentlig større tilbøyelighet til å anmelde enn i årene før. For enkelte typer tyveri ser det imidlertid ut til at muligheten for å anmelde via nettet også har medført at en noe større andel av slike tyveriofre anmelder.

Selv om noen former for tyveri bidrar til at omfanget av lovbrudd og ofre fortsatt er stort, medfører den betydelige nedgangen som har vært av innbrudd i biler og hjem, at det samlet sett har vært en positiv utvikling for folk flest.

Anmeldelser til politiet via Internett

Fra 31. august 2009 ble det mulig å anmelde enkelte typer tyveri og skadeverk via Internett, og i 2010 ble 27 800 lovbrudd anmeldt på denne måten. Etter dette første hele året er denne muligheten benyttet i stadig økende grad, og i 2013 ble i alt 44 300 tyverier og skadeverk anmeldt via Internett.

Det er særlig utvalgte type tyveri som anmeldes på denne måten, og i 2013 gjaldt dette for blant annet 12 800 grove tyveri fra person på offentlig sted, 10 600 sykkeltyveri og 17 800 andre simple tyveri. Av alle registrerte anmeldelser av grove tyveri fra person på offentlig sted ble da 57 prosent anmeldt på nett, og for sykkeltyverier var andelen hele 64 prosent.

Flere folk – enda flere tyverier

Mye på grunn av det store omfanget av vinningskriminalitet er Oslo det fylket der det er registrert klart flest lovbrudd, både i antall og i forhold til innbyggertall. I 2013 var det 48 000 anmeldte tyverier og andre vinningslovbrudd som hadde skjedd i hovedstaden. Med 76,9 vinningslovbrudd per 1 000 innbyggere har Oslo mer enn dobbelt så stort omfang som Hordaland og Vest-Agder – fylkene med nest mest anmeldt vinningskriminalitet. Sogn og Fjordane hadde det klart laveste nivået, med 9,3 anmeldte vinningslovbrudd per 1 000 innbyggere.

Både ut fra levekårsundersøkelsene og anmeldelsesstatistikkene vet vi at det også er mer generelle og klare sammenhenger mellom omfanget av tyverier og hvor tett folk bor. Det er i de mest folkerike kommunene og de største tettstedene at flest vinningslovbrudd begås – og det er de som bor i disse kommunene som er mest utsatt.

Anmeldelsene til politiet i 2013 viser også at det kun var 26 prosent av ofrene bosatt i de mest folkerike kommunene som hadde blitt utsatt for tyveri utenfor sin hjemstedskommune. Den tilsvarende andelen blant ofrene bosatt i de minst befolkede kommunene var 65 prosent (se figur 7). Forholdsvis mange ofre som er bosatt på mindre steder, blir da frastjålet ting når de er i en av de 13 største norske kommunene, det vil si de kommunene i landet som har mer enn 50 000 innbyggere ([ofre for anmeldte lovbrudd 2009-2013](#); [Stene og Lid 2009](#)).

Bostedets sentralitet har også en stor betydning for hvor stor andel av befolkningen som utsettes for tyveri og andre vinningslovbrudd. For eksempel var det i anmeldelsene i 2013, relativt til de aller fleste andre fylker, lite vinningskriminalitet som skjedde i Akershus. Akershus var likevel det fylket som hadde den nest største andelen av befolkningen som var utsatt for vinningskriminalitet.

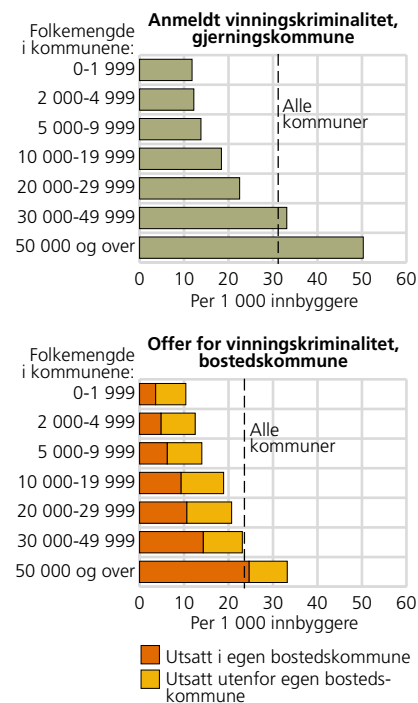
Kriminalstatistikkene for de enkelte kommunene viser også at disse statistiske sammenhengene har noen klare unntak, som regel for steder med svært mange besøkende. Enkelte turistkommuner, og sentrumskjernene i de største byene, har langt høyere tyveritall sammenliknet med andre tilsvarende små kommuner eller andre bydeler ([Anmeldte lovbrudd 2007-2013](#); [Styrings- og informasjonsbrevet 2008](#)).

Vold og trusler skjer oftere enn tyverier

Både spørreundersøkelser og kriminalstatistikkene viser at det er klart flest personer som utsettes for tyveri. Hele 70 prosent av alle personofrene i de anmeldte lovbruddene i 2013 var utsatt for tyveri og annen vinningskriminalitet (se figur 4). Det er imidlertid også slik at ofrene for tyveri sjelden utsettes for flere slike lovbrudd i løpet av ett år. I Levekårsundersøkelsen 2012 ble det kartlagt gjennomsnittlig 1,2 tilfeller av tyveri eller skadeverk blant disse ofrene.

De som utsettes for vold eller trusler om vold, opplever langt oftere flere tilfeller. I den siste undersøkelsen er det kartlagt i gjennomsnitt 2,2 tilfeller av vold eller trusler for hvert av disse ofrene. I levekårsundersøkelsene er det dermed kartlagt like mange tilfeller av vold og trusler som tyveri og skadeverk. Noen av disse tilfellene er rene skadeverk uten at noe er stjålet. Resultatene fra denne undersøkelsen gir derfor grunnlag for å si at hendelser med vold eller trusler om vold samlet sett forekommer oftere i Norge enn tyverier.

Figur 7. **Anmeldt vinningskriminalitet, etter folkemengde i gjerningskommune.¹ Personoffer for vinningskriminalitet, etter folkemengde i bostedskommune og utsatt i egen bostedskommune.² 2013**

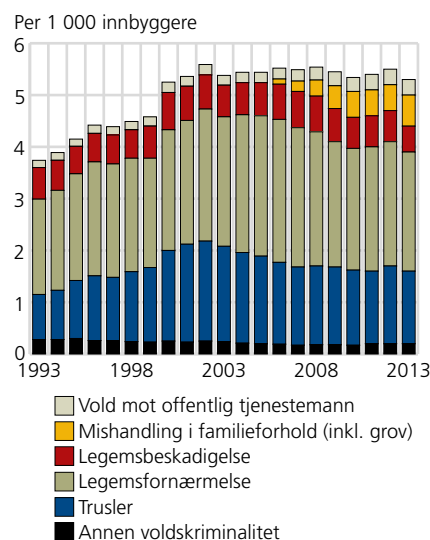

¹ N = 170 911, utland (eller uoppgitt kommune) = 13 395.

² N = 121 020, utland (eller uoppgitt kommune) = 1 720.

Kilde: Anmeldte lovbrudd, og Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Anmeldt voldskriminalitet, etter type voldslovbrudd

Kilde: Anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Like mange, men en mindre andel, voldsofre

Både kriminalstatistikken og offerundersøkelsene viser et stabilt voldsnivå i det første tiåret på 2000-tallet. Ut fra levekårsundersøkelsene på 1980-tallet og en nærmere analyse av de registrerte anmeldelsene på 1990-tallet ser denne stabiliteten ut til å ha vart enda lenger tilbake i tid ([Lid og Stene 2011](#)).

I Levekårsundersøkelsen 2012 var det 4,3 prosent av den voksne befolkningen i alderen 16 år og over som oppga at de i løpet av det siste året var utsatt for ett eller flere tilfeller av vold eller trusler om vold. Dette tilsier at om lag 170 000 personer opplever vold eller trusler hvert eneste år, hvorav mer enn halvparten blir utsatt for minst ett tilfelle av vold. Tilsvarende 55 000 av disse får synlige merker eller kroppsskader av den volden de blir utsatt for. Dette er noe færre enn i 2007, og denne nedgangen skyldes utelukkende en mindre andel av ofre for vold og trusler blant ungdom i alderen 16-24 år – spesielt blant menn. For alle i de eldre aldersgruppene, både kvinner og menn og for både vold og trusler, var det små eller ingen endringer fra 2007 til 2012.

Av alle volds- og trusselhendelser kartlagt i Levekårsundersøkelsen 2012 fikk politiet kjennskap til 35 prosent. Dette er en noe høyere andel enn i de foregående undersøkelsene hvor dette er kartlagt. Sammenliknet med tidligere år er det i 2007 og 2012 relativt høye andeler som også oppgis å være anmeldt, det vil si 18 prosent av alle voldstilfellene og en firedel av alle truslene.

Siden tusenårsskiftet har det totale omfanget av anmeldt voldskriminalitet vært stabilt på rundt 5,5 per 1 000 innbyggere, når vi tar høyde for befolkningsøkningen. I de aller siste årene har antallet anmeldte voldslovbrudd heller ikke økt like mye som befolkningen har økt, og i 2013 var det i alt 5,3 voldslovbrudd per 1 000 innbyggere i Norge (se figur 8).

Nye grupper av voldsofre synliggjort i anmeldelsene

Fordelingen på type voldskriminalitet har av flere grunner endret seg i anmeldelsene de siste årene. Sammenliknet med begynnelsen av 2000-tallet er det i dag noe færre trusler, og noe flere tilfeller av fysisk vold – når vi ser mishandling i familieforhold, vold mot offentlig tjenestemann og forbrytelser mot liv, legeme og helbred samlet. Etter ny lov om mishandling i familieforhold (fra 2006) har det også vært en omfordeling i registreringen av typer voldslovbrudd, med en økning i anmeldte tilfeller av mishandling i familieforhold og en nedgang for de andre typene voldslovbrudd (se figur 8). I tillegg til denne omfordelingen har den nye loven også medført at nye grupper av voldsofre nå blir registrert i politiets straffesaksregister, og dermed blir synliggjort i kriminalstatistikkene som bruker disse opplysningene som kilde.

I 2013 ble over 26 900 voldslovbrudd anmeldt, hvorav 7 300 var trusler, og nesten 19 000 tilfeller var fysisk vold. Som den største typen av fysisk vold ble det i 2013 registrert nesten 11 800 legemsfornærmelser. I tillegg ble det registrert 2 550 tilfeller av den mer alvorlige voldtypen legemsbeskadigelse. Samlet sett ble det i 2013 også anmeldt over 2 800 tilfeller av mishandling i familieforhold, hvor de aller fleste av disse var fysisk mishandling, og 51 var grov mishandling.

I alt var over 23 600 personer registrert som ofre for voldskriminalitet i 2013. Dette er om lag like mange som i 2011 og 2012, og noe flere enn i de tre-fire foregående årene. I disse årene har altså det totale antallet anmeldte voldslovbrudd, og enda mer det totale antallet voldsofre, økt noe. Voldsofrene

i dag er imidlertid ikke helt de samme gruppene av befolkningen som for kun få år siden.

Mindre ungdomsvold, men unge voksne fortsatt mest utsatt

I alle levekårsundersøkelsene er andelen volds ofre langt høyere blant de yngste enn blant de eldre, både menn og kvinner. I den siste undersøkelsen i 2012 hadde nesten 6 prosent av alle i aldersgruppen 16-24 år – med en klar overrepresentasjon av menn – opplevd å bli utsatt for vold i løpet av det siste året. Jo eldre man er, desto mindre risiko er det for å bli volds ofre, og blant dem i alderen 67 år og eldre er det i Levekårsundersøkelsen 2012 kartlagt svært få volds ofre.

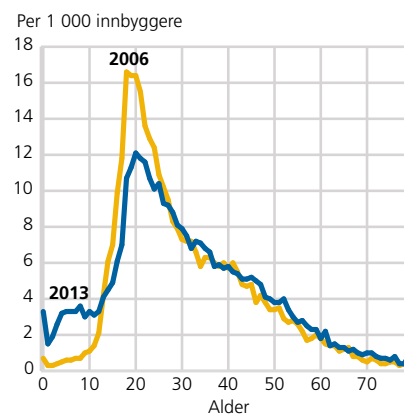
I anmeldelsene til politiet kommer det også tydelig frem at risikoen for å bli utsatt for voldskriminalitet er aller høyest i løpet av de første årene etter at man er blitt myndig. Dette gjelder for både menn og kvinner, men for unge mennesker er risikoen for menn betydelig høyere enn for kvinner. Fra tidlig i 20 års alderen reduseres utsattheten for voldslovbrudd med stigende alder, og det gjelder for begge kjønn. Også ifølge anmeldelsene til politiet har det de siste årene vært en betydelig nedgang i andelen volds ofre blant unge voksne – størst for menn, men også betydelig for kvinner. For eksempel ble en langt lavere andel av 18-19 åringene registrert som volds ofre i 2013 enn i 2006, som vist i figur 9.

Menn og kvinner ofre for ulike typer vold

Levekårsundersøkelsene viser noen klare forskjeller i hvilken type vold menn og kvinner blir ofre for. Vold mot menn utøves langt oftere ute på offentlige steder, på nattetid, i helgene og av en ruspåvirket person. I tillegg utøves halvparten av alle voldsepisoder mot menn av en helt ukjent gjerningsperson.

En langt større andel av voldstilfellene mot kvinner skjer på arbeidsplassen eller i private bomiljø, og av ikke-ruspåvirkede gjerningspersoner. I 2012-undersøkelsen av hele den voksne befolkningens utsatthet for lovbrudd var det en spesielt stor andel av alle voldstilfeller mot kvinner som hadde skjedd på arbeidsplassen eller lærestedet. At sysselsatte kvinner utsettes for mer vold og trusler på arbeidsplassen enn sysselsatte menn, fremgår også av Levekårsundersøkelsen om arbeidsforhold og arbeidsmiljø 2013.

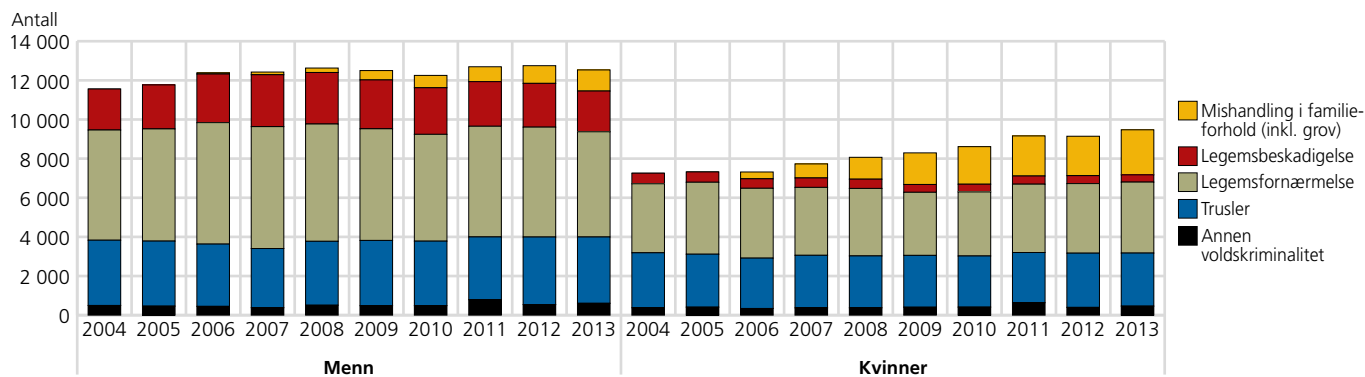
Figur 9. Personoffer for voldskriminalitet, etter ettårig alder

Kilde: Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Figur 10. Personoffer etter utvalgte type hovedlovbrudd (vold) og kjønn

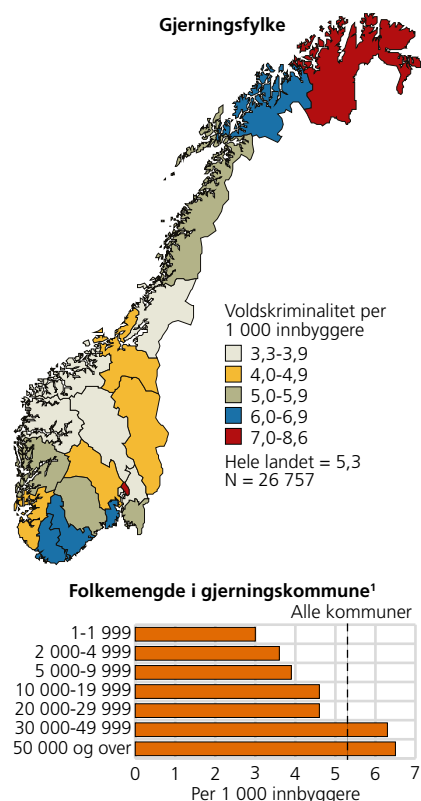

Kilde: Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå.

Først flere kvinner, så flere barn

Antallet kvinner registrert som voldsofre økte hele 17 prosent fra 2005 til 2010. Nesten hele denne økningen skjedde fordi flere voksne kvinner anmeldte mishandling i familieforhold (se figur 10 og Lid og Stene 2011). Etter dette har antallet voksne kvinner som anmelder denne type vold, ikke økt, og hvert år i perioden 2010-2013 har det vært 1 300-1 400 kvinner i alderen 20 år og over.

Figur 11. Voldskriminalitet anmeldt, etter gjerningssted (fylke og kommune-størrelse). 2013

Kartgrunnlag: Kartverket.

Kilde: Anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå

Antallet registrerte ofre for mishandling i familieforhold fortsatte imidlertid å øke i årene fra 2010 til 2013, med over 30 prosent. Dette skjedde fordi flere barn og ungdom ble registrert som ofre i saker med familievold. I 2010 ble det registrert i alt 1 000 barn og unge i alderen 0-19 år i denne typen saker, og i 2013 var antallet i denne aldersgruppen nesten doblet – til 1 900. Blant disse er det om lag like mange gutter og jenter. At disse barna er kommet med i voldstatistikken de aller siste årene, har bidratt til at det samlede antall voldsofre blant kvinner har økt ytterligere – og at antall voldsofre blant menn har holdt seg oppe på samme nivå som før (se figur 10).

Fra å ha vært en nærmest ikke-eksisterende gruppe i voldsanmeldelsene i årene før 2006 har med andre ord disse nye lovbruddene og politiets praksis i registreringen av disse – spesielt i de aller siste årene – gjort at barn nå er blitt en synlig og betydelig gruppe blant voldsofrene i dagens kriminalstatistikker (se figur 9).

Finnmarkinger og byer mest voldsbelastet

Finnmark og Oslo er de gjerningsfylkene, relativt til folkemengden, som i alle år har hatt mest anmeldt voldskriminalitet. Ifølge anmeldelsene i 2013 skjedde det henholdsvis 8,6 og 8,3 voldslovbrudd per 1 000 innbyggere i disse to fylkene (se figur 11). Dette gjelder også for hvor ofrene bor, men da skiller finnmarkingene seg mer ut som de mest voldsutsatte – med 7,8 voldsofre per 1 000 innbyggere i 2013, mens det tilsvarende tallet for Oslo var 6,1. Det er også en høy andel voldsutsatte i en del andre mindre kommuner utenfor Finnmark, og dette medfører blant annet at andelen voldsofre i noen mindre sentrale kommuner (sentralitetsnivå 11) er like høy som i de mest sentrale landsdelssentrene. Det er også slik at det skjer relativt få voldshendelser i de mest bynære kommunene, det vil si på nivå med de aller minst sentrale strøk i Norge (se figur 12).

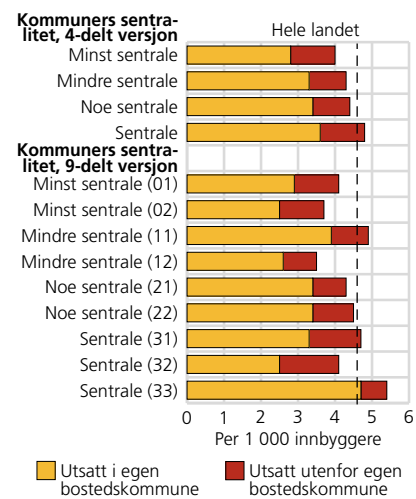
Til tross for at en del kommuner, spesielt i de nordligste fylkene, skiller seg ut – er det ifølge anmeldelsesstatistikkene også mer generelle sammenhenger mellom vold og urbanitet. For eksempel er det i kommuner med mer enn 50 000 innbyggere, det vil si de 13 største kommunene i landet, registrert om lag dobbelt så mange voldslovbrudd per innbygger som i de minst befolkede kommunene (se figur 11). De fleste blir utsatt på hjemstedet, og ut fra anmeldelsene i 2013 ble kun 17 prosent av voldsopfrene som var bosatt i de største kommunene, utsatt utenfor sin hjemstedskommune. Denne andelen blir imidlertid større jo mindre innbyggertallet er, og den tilsvarende andelen i de minste kommunene er 41 prosent.

Statistikkene som fordeler voldens geografi på forskjellige måter, som illustrert i figur 11 og figur 12, viser at det i noen sammenhenger kan være vel så fruktbart å forstå vold som et hjemsteds- eller landsdelsproblem – som et urbant problem. Tilsvarende viser kartlegginger av for eksempel narkotikalovbrudd og seksuallovbrudd at valget av regional inndeling – og hvor detaljert man deler inn de forskjellige ofrene og typene av lovbrudd – er helt avgjørende for vår geografiske forståelse av disse problemene (Stene og Lid 2009; Lid og Stene 2010 og 2011; Anmeldte lovbrudd 2009-2013; Ofre for anmeldte lovbrudd 2009-2013).

Referanser

- Anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/lovbrudda>)
- Ellingsen, Dag (2010): Færre virksomheter utsatt? *Samfunnsspeilet* 3, 2010, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/ssp/utg/201003/01/>)
- Etterforskede lovbrudd, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/lovbrudde/>)
- Eurostat 2014, Database on Crime and criminal justice, *Statistic in focus 18/2013*, Eurostat: (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/crime/publications>)
- Levekårsundersøkelsen om arbeidsforhold og arbeidsmiljø, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/arbmiljo>)
- Levekårsundersøkelsene om utsatthet og uro for lovbrudd, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/vold>)
- Lid, Stian og Stene, Reid J. (2010): Mindre utsatt – men hvem utsettes hvor? *Samfunnsspeilet* 5-6, 2010, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/mindre-utsatt-men-hvem-utsettes-hvor>)
- Lid, Stian og Stene, Reid J. (2011): Kriminalitetsbilder i endring *Samfunnsspeilet* 5-6, 2011, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kriminalitetsbilder-i-endring>)
- Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/lovbruddo/>)
- Stene, Reid J. og Lid, Stian (2013): «Ungdomskriminalitet i aldring og endring», i Norman, Toril Sandnes (red.): *Ungdoms levekår*, Statistiske analyser 136, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/ungdoms-levekaar-2013>)
- Stene, Reid J. og Lid, Stian (2009): Færre lovbrudd, flest utsatt på hjemstedet, *Samfunnsspeilet* 5-6, 2009, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200905/10/art-2009-12-07-01.html>)
- Styrings- og informasjonshjulet (2008), Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/emner/03/hjulet/>)
- Thorsen, Lotte Rustad, Lid, Stian og Stene, Reid J. (2009): *Kriminalitet og rettsvesen 2009*, Statistiske analyser 110, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/03/05/sa_krim/sa110/main.html)

Figur 12. Personoffer for voldskriminalitet, etter sentralitet (4- og 9-delt) til bostedskommune¹ og utsatthet i egen bostedskommune.² 2013

¹ Om definisjon av Sentralitet, se Lid og Stene 2011.

² N = 23 649, utland/uoppgitt kommune = 405

Kilde: Ofre for anmeldte lovbrudd, Statistisk sentralbyrå

Flere tall og årganger

For flere tall se indikatortabellen, nå publisert kun i nettutgaven av Samfunnsspeilet:
<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-indikatorer>